Dwarse gedachte

Sneeuwwitje en de talloze dwergen

door Marcel Wissenburg

Het Nederlandse politieke landschap is de laatste decennia, en zeker de laatste vijf jaar, fundamenteel veranderd. De zuilenpartijen kieperen om. Het begon natuurlijk met de grote vlucht van kiezers van SP, PvdA, CDA en (laten we eerlijk zijn, het meest) VVD naar nieuwe partijen die we kennelijk niet extreemrechts mogen noemen. Maar de reacties daarop hebben het tij bepaald niet gekeerd.

PvdA en GroenLinks proberen al jaren te fuseren. Recent slaagden ze er zelfs in een gezamenlijk verkiezingsprogramma te formuleren – maar met het beginselprogramma wil het nog niet vlotten. En om nou te zeggen dat ze samen substantieel meer kiezers binnenhalen… Geen wonder: sociaaldemocraten staan niet zozeer voor gelijkheid als wel voor 'meer voor de minderbedeelden' – meer geld, meer welvaart, meer consumptie. En GroenLinks – tja, afgezien van de autoritaire betweterigheid lijkt die partij zijn communistische en socialistische erfenis te hebben ingeruild voor een groene versie van minder, minder, minder (consumeren en produceren en verlangen en genieten). Net als Air France-KLM: dat wordt geen gelukkig huwelijk.

Het CDA slaagde erin alle ledematen tegelijk kwijt te raken: de poten in de klei en de zorgende handen aan het bed. De SP bleef generatie op generatie dezelfde riedel afdraaien tot niemand meer luisterde. En de VVD? Bijna 20 jaar lang zorgde een *cordon sanitaire* ervoor dat extreemrechts, oh sorry, 'anders rechts', in het hok bleef. De VVD bleef als enige partij op seculier rechts over en groeide. Nu het cordon is gebroken laten opiniepeilingen de VVD als derde partij zien. Nog steeds meer dan tien procent van de kiezers – maar allang niet meer de bijna 27 procent uit 2012. De volkspartijen van vroeger onderscheiden zich minder en minder van dwergpartijen. En boven het landschap met al die dwergen en bijna-dwergen torent enkel de premier achter de premier uit.

Het politieke landschap is veranderd, ja – maar we hebben nog steeds volkspartijen die massa's aantrekken, al zijn het volkspartijen van een heel andere aard. Het zijn geen door een ideologie en een allesbepalend concreet beeld van de betere samenleving gestuurde beleidsontwikkelaars meer – het zijn beperkt houdbare partijen die écht 'volks' proberen te zijn, die een stem zeggen te geven aan burgers die boos of verontrust zijn, zich gepasseerd voelen door een staat die niet levert wat de burgers denken te vragen en geloven dat ze is toegezegd. Onze nieuwe partijen proberen geen nieuwe zuilen te bouwen, laat staan (ook wel gesuggereerd) nieuwe parallelle samenlevingen. In plaats daarvan beginnen ze steeds meer te lijken op politieke bewegingen, *rassamblements*, zoals Frankrijk die al lang en België sinds kort ook kent; bewegingen die rijzen en dalen met het tij en die zomaar kunnen worden ingewisseld voor een volgende.

Wat wil het volk? – althans welke sprookjes willen deze bewegingen de kiezers laten geloven? Kiezers willen vooruit naar een wereld zonder klimaatdrammers, maar die raak je alleen kwijt als klimaat geen issue meer is. Kiezers willen een wijk en dorp zonder lichtgetinte nafluitettertjes en koeterwaals sprekende vrouwen in tenten en theedoeken, maar die verdwijnen alleen door integratie, niet door segregatie. Kiezers willen een wereld waarin Nederland zelfvoorzienend is, geen buitenland nodig heeft, geen samenwerking, verdragen, verplichtingen, inmenging; maar daar is het land letterlijk te klein en de bodem te arm voor. Kiezers willen een betrouwbare overheid die baan en pensioen, huisvesting en hypotheek voor een leven garandeert, die zich tot van alles verplicht in een sociaal contract, en alles levert, en elke afspraak houdt.

Het sprookje van de maakbare samenleving is allesbehalve uitgeroeid – het wordt nu gebruikt om de staat en 'de kliek in Den Haag' als onbetrouwbaar af te schilderen, en zo verzet te mobiliseren.[1] Genoemde kliek werkt daar ook onbedoeld driftig aan mee. Het helpt bijvoorbeeld niet elk groot probleem steeds tot crisis uit te roepen: dat wekt de verwachting dat krachtig, snel en effectief optreden nodig én mogelijk is, en garandeert zo bij voorbaat bittere teleurstelling. En het helpt ook niet om te beloven met utopische ideeën over mest en stikstof naar Brussel te gaan, '*The Mouse That Roared*' te gaan spelen, en succes te verwachten.[2]

Bestuurskundige Paul Frissen gaf in een interview eerder dit jaar aan dat de overheid een te grote broek aan heeft getrokken – en hij sprak zijn interviewer niet tegen toen

deze vroeg "Maar verwachten wij aan de andere kant niet te veel van de overheid?"[3] Het probleem, als hij gelijk heeft, is niet de onbetrouwbaarheid van de staat maar het onvermogen om alles tegelijk te doen, voortkomend uit de onbeheersbaarheid en onvoorspelbaarheid van een wereld waarin alles met alles samenhangt. Het lijkt tijd Karl Popper (2011) weer eens uit de boekenkast te halen en nieuwe generaties uit te leggen dat '*utopian engineering*' alleen maar tot rampen leidt, dat de mens feilbaar en zijn zicht beperkt is, dat politici bescheidenheid past, dat ze zich toch echt tot '*piecemeal engineering*' zouden moeten leren beperken – en dat ze de kiezers ook enig realiteitsbesef horen bij te brengen. Maar ja… wie wil deze *red pill* slikken?

Marcel Wissenburg is hoogleraar Politieke Theorie, hoofd van de afdeling Politicologie, en hoogleraar Filosofie van de Politicologie, aan de Radboud Universiteit in Nijmegen.

Literatuurlijst

• Popper, K., *The Open Society and its Enemies*, Londen, 2011 [or. 1945].

1. Over sprookjes: omdat de PVV geen vereniging is, heeft ze volgens de *Wet financiering politieke partijen* ook geen recht op subsidiering van een wetenschappelijk bureau. Onder politicologen wordt mede daarom gegrapt dat het wetenschappelijk bureau van de PVV is gevestigd in Kaatsheuvel, in een favoriete attractie van het enige menselijke lid van de PVV.

2. Voor de jonge lezertjes: een beroemde film uit 1959 met Peter Sellers in diverse hoofdrollen.

3. Zie: *https://www.overheidvannu.nl/actueel/artikelen/2024/02/28/paul-frissen-onderschat-de-kwaliteit-en-inventiviteit-van-de-samenleving-nooit*, geraadpleegd 6 juli 2024.